

Maatschappelijke oorzaak

Recht-Op hanteert het maatschappelijk schuldmodel inzake armoede. De organisatie van de maatschappij, de heersende structuren en regelgevingen veroorzaken armoede, bestendigen of vergroten ze zelfs.

De vier armoedemodellen : situeren van de termen. In Vlaanderen ontwikkelde Jan Vranken op het einde van de jaren '70 een ideaaltypisch verklaringsschema, waarin vier armoedemodellen onderscheiden worden. Het zijn vier manieren waarop naar armen en armoede gekeken wordt en waarbij oorzaken geduid worden.⁴

	Modaliteit	
Plaats van de oorzaak	Schuld (intern)	Ongeval (extern)
Individu	1. individueel schuldmodel	2. individueel ongevalmodel
Maatschappij	3. maatschappelijk schuldmodel of structureel model	4. maatschappelijk ongevalmodel of conjunctureel model

⁴Uit 'Een kijk op armoede en beleid. Adventscampagne Welzijnszorg 1995', pp.17-18

Maatschappelijke oorzaak

1. Sommigen leggen de schuld van de armoede bij de armen zelf. In de volksmond heet het dat de arme lui is, zijn of haar geld verkwist of weigert zich 'behoorlijk' te gedragen. We spreken dan van het "individuele schuldmodel". Ofwel laat men dan de armen gewoon aan hun lot over of kan men overgaan tot disciplineren, verplichte integratie of verwijdering uit de samenleving. Op deze wijze wil men de "hinder" die armen -door hun eigen schuld- veroorzaken aan de samenleving beperken of ongedaan maken.

2. Anderen tonen iets meer begrip en wijten de armoede aan situaties die de arme overkomen buiten zijn of haar wil, bijvoorbeeld ziekte, een handicap of het overlijden van een kostwinner in het gezin. Volgens dit "individuele ongevalmodel" hebben de armen tegenslag gehad in hun leven. Als samenleving of als individu heb je dan de plicht om deze mensen te helpen: steun aan weduwnaars en weduwen, gehandicapten, zieken of arbeidsongeschikten. Wanneer dit niet gebeurt op basis van individuele liefdadigheid, maar georganiseerd wordt, dan evolueren we in de richting van de sociale zekerheid. De vrijwillige verzekeringen (het mutualistische model) past hier het best bij. De neiging bestaat hier om een onderscheid te maken tussen de zogenaamde "goede" armen (zij die een individuele tegenslag hebben gekend) en de "slechte" armen, die toch zelf "schuld" hebben aan hun toestand.

Armoede heeft maatschappelijke oorzaken.

Maar armoede is niet in de eerste plaats aan de arme zelf te wijten. Bij deze individuele benaderingen wordt voorbijgegaan aan de maatschappelijke context waarbinnen armoede zich situeert. Armoede wordt voor een belangrijk deel bepaald door economische en sociale ontwikkelingen in de samenleving, die niet vanuit zogenaamde individuele tekorten of tegenslagen verklaard kunnen worden.

3. Zo kunnen plotse veranderingen in de maatschappij slachtoffers maken. Er zijn economische crisisperiodes, automatiseringen die bepaalde beroepen overbodig maken, migraties van arbeidskrachten maar ook van bedrijven, oorlogen, enzovoort. Wie op die manier naar armoede kijkt, hanteert bewust of onbewust een "maatschappelijk ongevalmodel". Hierbij veronderstelt men dat zodra de maatschappelijke situatie terug "normaal" wordt, de armoede zal verdwijnen. In afwachting moet de samenleving een opvangsysteem uitwerken. Dit gebeurt ook hier via de sociale zekerheid, maar op een grotere schaal.

Maatschappelijke oorzaak

4. Toch kunnen we met dit model niet uitleggen waarom ook in periodes met een goede economische conjunctuur armoede blijft bestaan. De structurele benadering zoekt niet naar de irrationaliteit van de armoede ("hoe kan het toch dat armoede in onze rijke westerse wereld blijft bestaan ") maar naar haar rationaliteit. Armoede zit ingebakken in de maatschappelijke ordening zelf en die ordening zou haar eigenheid verliezen als armoede eruit zou verdwijnen. Armoede zou zelfs "positieve functies" vervullen in onze samenleving. Deze hebben dan betrekking op de voordelen die de beter gesitueerden halen uit het voortbestaan van armoede. Zo geraakt bijvoorbeeld het vuile, onaantrekkelijke en laagbetaalde werk in de samenleving gedaan. De prijzen van deze goederen en diensten blijven laag omdat de armen een arbeidsreserve vormen. Armen vormen ook een afzetmarkt voor tweedehands goederen of producten van slechte kwaliteit. Bovendien vervullen armen ook een morele functie. Ze dienen als educatief voorbeeld om mensen op het rechte pad te houden of kunnen beter begoeden hun sociaal gevoel door liefdadigheid bevestigen.

Deze analyse toont aan dat armoede niet enkel als onrecht bestreden kan worden, niet enkel als een falen van maatschappelijke structuren. Armoede is ook een fenomeen dat in de huidige samenleving voor sommige groepen een positieve rol vervult in de maatschappelijke ordening. Dit onderstreept het belang van structurele veranderingen, omdat toevallige bijsturingen aan deze ongelijkheden niets veranderen. Bij dit "maatschappelijk schuldmodel" of structureel model is niet de armoede het sociale probleem, maar wel de samenleving die armoede voortbrengt.

◁Maatschappelijke oorzaak

Armoede heeft nooit slechts één oorzaak: verantwoordelijkheden op 3 niveaus

Als je armoede wil verstaan, moet je armoede langs alle kanten bekijken. Mensen leven in armoede omdat heel veel dingen tegelijk die armoede mogelijk of soms zelfs onvermijdelijk maken. Armoede is nooit iemands eigen schuld. Recht-Op ziet oorzaken en veranderingskansen omtrent armoede op 3 niveaus.

De samenleving is voor maatschappelijk kwetsbare mensen niet altijd even rechtvaardig georganiseerd. Regels en wetten zijn ingewikkeld en vaak op maat van de gemiddelde burgers en gaan voorbij aan de problemen van mensen die in armoede leven. In het sociale en het culturele leven wordt weinig ruimte voor hen gemaakt. De economie houdt weinig rekening met armoede.

De huurprijzen swingen de pan uit en daardoor kunnen mensen met de laagste inkomens zich amper een dak boven het hoofd veroorloven. Dat komt omdat die huurprijzen grotendeels door de huisbazen zelf worden bepaald: ze vragen zo veel als ze kunnen krijgen. Toch zou de samenleving er voor kunnen kiezen om deze vrije markt deels aan banden te leggen met regels die meer rekening houden met mensen met een laag inkomen.

Armoede is dus een structureel probleem: de organisatie van de samenleving zelf zorgt ervoor dat mensen in armoede terecht komen of dat ze niet uit de armoede geraken.

Ook de werking van sommige organisaties in de diensten- en hulpverleningssector veroorzaakt armoede of houdt de armoede in stand. Mensen die in armoede leven ervaren een hoge drempel om naar zo'n organisatie toe te stappen: ze voelen er zich niet welkom, ze verstaan er de moeilijke taal niet, ze worden er met weinig respect of zelfs onrechtvaardig behandeld. Regels en controle zijn er vaak belangrijker dan de wil om mensen in armoede echt vooruit te helpen. Deze organisaties en de mensen die er werken houden – vaak onbewust - te weinig rekening met wat mensen in armoede nodig hebben: echt respect en antwoorden op hun maat, antwoorden waar ze zelf mee voor kiezen.

Mensen in armoede komen vooral via dwang in contact met het gerecht: afbetalingsproblemen, plaatsing van kinderen en problemen met huishuur. Armen worden daar vooral voortdurend op hun plichten gewezen. Het gerecht is dus vaak 'de boeman'. Daarom denken mensen in armoede er zelden aan dat datzelfde gerecht hen ook zou kunnen helpen om hun rechten af te dwingen – om voor hen op te komen dus.

Maatschappelijke oorzaak

De groep van maatschappelijk kwetsbare mensen is het minst gewapend tegen tekorten van de samenleving en de diensten: ze bedenken vaak vanuit hun eigen manier van in het leven staan creatieve, eigen oplossingen. Soms werken die oplossingen, soms worden die oplossingen niet door de samenleving of betrokken organisaties geapprecieerd. Dit omdat deze oplossingen dan niet volgens de afspraken van de samenleving of organisaties zijn. Soms draaien die oplossingen zelfs uit op verdere problemen en verscherping van de armoede. Recht-Op vindt dat mensen in armoede met het bedenken van oplossingen hun deel van de verantwoordelijkheid omtrent hun armoedesituatie willen opnemen: ze proberen vooruit te geraken of het hoofd boven water te houden. Elke keuze is een blijk van inzet én veerkracht.

